

Gian Lorenzo Bernini (1598–1680) a barokk egyetemes művésze

Krutsay Miklós dr.

A reneszánsz univerzális lángelméi: Michelangelo és Leonardo után a barokk kor is felmutatott Itáliában egy nagy művészt, akiben a szobrász, az építész és a festő ötvöződött.

Gian Lorenzo Bernini Nápolyban született, 1598-ban. Apja, Pietro Bernini szobrász és festő volt. 1605-ben a család Rómába költözött, ahol Scipione Borghese bíborosban találtak támogatóra. Ennek köszönhető, hogy Pietrót az 1605/1606 évre a római Szent Lukács Művészeti Akadémia elnökévé választották.

Gian Lorenzo (*1. kép*) nyolc pápa uralkodását élte meg (Borghese V. Pál, Ludovisi XV. Gergely, Barberini VIII. Orbán, Pamphili X. Ince, Chigi VII. Sándor, Rospigliosi IX. Kelemen, Altieri X. Kelemen és Odescalchi XI. Ince). Igen vallásos volt, minden nap misét hallgatott az Il Gesù-templomban. Szobrászati tehetsége már korán megmutatkozott. Borghese bíboros rendelte meg korai műveit, *Proserpina elrablása* (1621–22), az *Apollo és Daphne szoborcsoportot* (1622–23), valamint a *Dávidot* (1623–24). (Mindhárom a Galleria Borghesében található, *2. és 3. kép*). (A Pluto által elrabolt Proserpina az alvilág istennője lett. Apolló szerelmével üldözte Daphnet, aki inkább babérfává változott, mert az Apollóra haragvó Eros az istennel szemben gyűlöletet oltott belé.)

Bernini hosszú élete során számos, igen élethű mellszobrot készített bíborosokról és más előkelőségekről. *Pedro de Foix Montoya* spanyol jogtudósé (1621–22) a S. Maria di Monserrato templom melléképületében található (*4. kép*).

Tervei alapján *bronz-baldachint* építettek a Szt. Péter bazilika főoltára (a Confessio-oltár) fölé (1624–33, *5. kép*). A bronzot VIII. Orbán rendelkezése a Pantheon előcsarnokának mennyezetéről bontották le. Erről írták a pasquillust: „Amit nem tettek meg barbárok, azt megtette Barberini”. A baldachin magassága 29 m, súlya 63 tonna. Négy, csavart oszlopa 11 m magasságú.

1625-ben a S. Bibiana-templom főoltára számára készítette el *Szt. Bibiana* vértanú szűz szobrát.

VIII. Orbán síremlékén (1628–47) középen bronz csontváz írja be a trónon ülő pápa nevét a halottak könyvébe. Kétoldalt a Szeretet és az Igazságosság fehér márvány alakjai (*6. kép*). Az előbbi a művész szeretője – egyik tanítványának felesége – Costanza Bonarelli (1614–1662) arcvonásait viseli. A síremléken elszórtan a Barberini-címer méhei ülnek.

1629-ben Berninit kinevezték a Szt. Péter bazilika főépítészévé. Részben felépítette a templom Maderno által tervezett két, homlokzati oldaltornyát. (Ezeket azonban a gyenge alapozás folytán keletkezett repedések miatt 1646-ban le kellett bontania.) A bazilikában több szobor is kötődik hozzá, például *Toszkánai Matild örgőrnő síremléke* (1633–37) és *Szt. Longinusnak* az ÉK-i kupolapilér díszítő hatalmas (4,4 m) *szobra* (1638, *7. kép*).

1637-ben *Costanzáról* mintázott *mellszobrot*, amely

1. kép. Bernini önarcképe 1623-ból.

2. kép. Proserpina elrablása.

3. kép. Apollo és Daphne.

4. kép. P. Montoya mellszobra.

5. kép. A főoltár baldachinja.

6. kép. VIII. Orbán síremléke.

7. kép. Szt. Longinus szobra.

8. kép. A méhek kútja.

9. kép. Szt. Teréz és az angyal.

most a firenzei Bargello múzeumban látható. (Ez volt az első szobor Európában, amelyet nagy művész nem főrangú modellről készített.) Röviddel utóbb rájött arra, hogy szeretője az ő Luigi nevű öccsével is viszonyt folytat, ezért megbízott egy szolgát, hogy borotvával szabadlja össze a nő arcát. Öccsének eltörte két bordáját, és megpróbálta leszúrni, úgy, hogy annak el kellett menekülnie. A pápa mindezt megbocsátotta. 1639-ben Bernini feleségül vette a 22 éves Caterina Teziót. A házasságból 11 gyermeke született. Családja és műterme számára megvásárolta a Via della Mercede 11. és 12./A alatti palotákat.

A S. Pietro in Montorio *Raimondi-kápolnájának* terve is tőle származik (1640–47). A S. Giacomo alla Lungara-templom falán lévő *Merenda-epitáfiumon* egy csontváz által tartott lepedőn olvasható a sírfelirat (1640–41).

A *Triton Kútját* (Fontana del Tritone, 1642–43) VIII. Orbán családi palotája mellett, a P.za Barberinin állították fel. A medence közepén, delfinek által tartott kagylóhéjban térdelő triton egy kagylóból fújja felfelé a vízszugarat.

A közeli *Méhek Kútja* (Fontana delle Api, 1644). A P.za Barberini és a Via Vittoria Veneto sarkán áll. Kagylóhéjon ülő három méh szájából csordogál a víz a medencébe (8. kép).

1644-ben a művész a Hitterjesztési Kongregáció palotája (*Palazzo di Propaganda Fide*) főhomlokzatán dolgozott. X. Ince azonban a munka folytatásával az általa kedvelt F. Borrominit bízta meg, aki az oldalhomlokzat kialakításakor az épület Bernini által tíz éve épített kápolnáját lebontatta. Ez fokozta a két építész egymás iránti ellenszenvét.

Bernini 1647-ben kezdte meg a S. Maria della Vittoria-templom Cornaro-kápolnájában egyik legismertebb művének, az *Avilai Szt. Teréz és az angyal* szoborcsoportnak (9. kép) elkészítését, amelyet 1652-ben fejezett be.

Szt. Péter trónja (Cathedra)-oltár (1647–53) a Vatikáni Bazilika apszisában Szt. Péter állítólagos trónszékének méltó elhelyezésére készült. (A IX. sz.-ból való karosszék másolata a bazilika kincstárában tekinthető meg.) A bronz-tartóba foglalt ereklje mellett négy egyházatya hatalmas (5 m magas) bronzszobra (10. kép). Az oltár

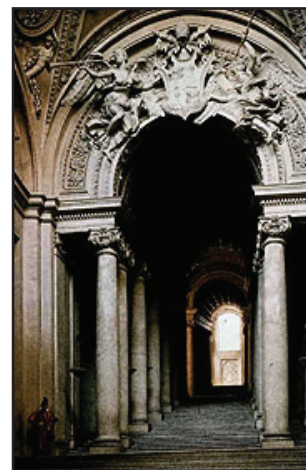
10. kép. A Cathedra-oltár.

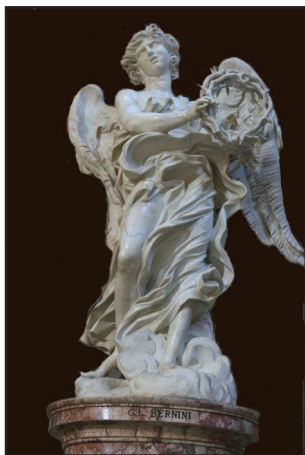
11. kép. Habakuk próféta és az angyal.

12. kép. Részlet a colonnádokból.

13. kép. A Scala Regia.

14. kép. A töviskoszorút tartó angyal.

15. kép. Ludovica Albertoni szobra.

16. kép. G. Fonseca mellszobra.

17. kép. VII. Sándor síremléke.

mögötti ovális, sárga ablakon a Szentleket megtestesítő galamb képe. Ez a művészi ötlet utóbb számos követőre talált.

A *Négy Folyó Kútja* (Fontana dei Quattro Fiumi, 1647–51). A P.za Navona közepén áll. A 17 m magas, I. sz.-beli gránit-obeliszket tartó alapzaton négy nagy folyó (Duna, Nílus, Ganges, Rio de la Plata) allegorikus alakja. Az ÉK-i Nílus-szobor eltakarja arcát, jelezve azt, hogy a folyó forrása akkor még ismeretlen volt. A Ganges (DK) hajózható voltát egy nagy evező jelzi. A Duna (DNY) a Pamphili pápa címerét nézi. A la Plata szobra (ÉNy) melletti pénzék a folyó nevére (ezüsfolyó) utalnak.

A művész 1655 és 1661 között készítette a S. Maria del Popolo Chigi-kápolnájába a *Dániel próféta és az oroszlán* valamint a *Habakuk próféta és az angyal* c. szoborművét (11. kép). (A kupola mozaik-díszítését még Raffaello tervezte.)

VII. Sándor megbízásából 1656-tól 1667-ig foglalkozott a *Szt. Péter-tér* kialakításával. Ez két oszlopcsarnokkal (colonnádok) övezett, 196 m széles, elliptikus részből (Piazza Obliqua) és ennek folytatásaként egy zárt épület-szárnyakkal határolt, trapéz-alakú területből (Piazza Retta) áll. A térről optikai csalódás folytán az ellipszist kör-alakúnak, a bazilikát pedig a trapéz táguló szárai miatt közelebb fekvőnek látjuk. A négy oszlopsoros colonnádok az ellipszis gyújtópontjaiból nézve egy oszlopsorosnak tűnnek (12. kép). (A tér közepén álló egyiptomi obeliszket még 1586-ban szállították jelenlegi helyére.)

1658 és 1670 között épült meg a *S. Andrea al Quirinale*, a jezsuita noviciátus temploma, az egyetlen római templom, amelyet Bernini egymaga tervezett és épített. Harántul ovális kupolával fedett tér, sekély szentélyel.

1665-ben Párizsban járva a művész elkészítette *XIV. Lajos mellszobrát*, a Louvre átépítésére vonatkozó tervét azonban nem fogadták el. A király Rómában készített és Versaillesban felállított *lovasszobra* sem aratott tetszést

18. kép. A Bernini-család sírlapja.

(módosított másolata a Louvre udvarán áll).

A *Scala Regia* a Vatikáni Palota díszlépcsője (1663–1666). Az oszlopokkal díszített lépcsőház szélességét Bernini felfelé fokozatosan csökkentette, hogy hosszabbnak tűnjön (13. kép). A lépcső kezdeténél állította fel *Nagy Constantinus császár lovas szobrát* (1670).

1666-ban a S. Maria Sopra Minerva előtti térre a művész *elefántszobrot* készített, amely egy kis obeliszket hord a hátán.

Az Angyalvárhoz vezető Angyalhidat IX. Kelemen rendeletére átépítették. Korlátját tíz *angyal-szobor* (1669–70) díszíti, amelyek kezükben Jézus kínszenvedésének eszközeit tartják. A szobrokat a mester tervei alapján tanítványai faragták. Két, Bernini által saját kezűleg készített fehér márványszobor a S. Andrea delle Fratte-templomban áll (14. kép). A pápa sajnálta ezeket az időjárás viszontagságainak kitenni.

A S. Francesco a Ripa templom Altieri-kápolnájában megmintázta a haldokló *Boldog Ludovica Albertoni szobrát* (1671–74, 15. kép).

1675-ben készítette a S. Lorenzo in Lucinában X. Ince orvosának, a portugál *G. Fonsecának mellszobrát*, annak családi kápolnájában (16. kép).

Utolsó munkája *VII. Sándor síremléke* (1672–78) volt, a Szt. Péter bazilikában. Középen a vörös jaspisból való, leomló kárpit alól bronz csontváz bontakozik ki, felemelt kezében lepergett homokórát tartva a térdelő pápa elé. Kétoldalt négy erény allegorikus alakja fehér márványból (17. kép). Az Igazság (jobbról elől) bal lábával egy földgömbön Anglia térképére tapos (célzás az angliai egyházszakadásra). A szobor meztelenségét később, XI. Ince rendeletére bádgruhával takarták el.

Bernini agyvérzést követően 1680-ban halt meg, 82 éves korában. A római S. Maria Maggiore bazilikában temették el, a jobb oldalhajó végén lévő családi sírboltban (18. kép).